

УДК 339.13:636.2

КОПИТЕЦЬ Н.Г., канд. екон. наук

Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", м. Київ

Nata_new@mail.ru

РИНОК ЯЛОВИЧИНИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проаналізовано сучасний стан виробництва яловичини. Відображено динаміку виробництва яловичини в розрізі категорій господарств та структуру утримання поголів'я великої рогатої худоби в Україні в сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення. Особлива увага приділяється розгляду сучасних тенденцій функціонування ринку яловичини. Виявлено проблемні аспекти експорту яловичини. Встановлено основні фактори, що впливають на функціонування ринку яловичини в нинішніх економічних умовах країни. Обґрунтовано перспективи подальшого розвитку ринку яловичини в Україні.

Ключові слова: ринок, яловичина, велика рогата худоба, структура виробництва, попит, експортний потенціал.

Постановка проблеми. Збільшення чисельності населення у світі має забезпечити зростання попиту на продукти харчування в цілому, і на яловичину, зокрема. У найближчому майбутньому попит на яловичину у світі ще більше зросте, зокрема за рахунок збільшення попиту в Азії. Його все складніше буде задовольнити, до такого висновку прийшло Міністерство сільського господарства США при недавньому аналізі світового ринку яловичини [1].

При цьому скорочуватиметься як виробництво, так і споживання яловичини у розвинутих країнах, а зростатиме – у країнах, що розвиваються. Для ринку яловичини США характерна негативна тенденція зменшення споживання яловичини на душу населення, що пояснюється скороченням поголів'я великої рогатої худоби. Подібна тенденція щодо скорочення споживання яловичини на душу населення спостерігається і на ринку яловичини Канади [2].

Наразі в Україні ринок яловичини є найбільш проблемним. Впровадження деформованих ринкових відносин, перекіс у закупівельних цінах, втрата зацікавленості у розвитку галузі скотарства та нестача кормів стали головними причинами її згорання. Подібна ситуація спостерігалася і в минулі роки, проте сьогодні вона якісно інша, а тому викликає занепокоєння.

В умовах недовиробництва яловичини і телятини маємо проблеми зі збутом. Для українців яловичина не є основним видом споживання м'яса. Зокрема, вітчизняний споживач використовує в основному молочну телятину або молоду яловичину, отриману від худоби масою до 200 кг. У нас немає культури споживання стейків, як у США чи Європі, де філейна стейкова частина коштує набагато дорожче, ніж звичайне м'ясо [3].

Крім того, через низьку купівельну спроможність і високі роздрібні ціни на яловичину не всі українці можуть дозволити собі купувати її і віддають перевагу більш дешевим видам м'яса (м'ясу птиці та свинині).

Отже, існує низка проблем у функціонуванні ринку яловичини, що негативно позначається на якісних і кількісних характеристиках як стану галузі скотарства, так і розвитку аграрної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти функціонування ринку м'яса великої рогатої худоби були відображені у наукових дослідженнях та працях відомих українських учених-аграрників. Серед них привертають увагу праці таких авторів як Гладій М.В., Саблук П.Т., Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Месель-Веселяк В. Я., Пуцентейло П.Р. [4-6]. Проте, у сучасних умовах господарювання ринок яловичини потребує постійного та детального дослідження.

Мета дослідження – проаналізувати сучасний стан виробництва яловичини, виявити основні тенденції і проблемні аспекти функціонування ринку яловичини та обґрунтувати основні напрями його розвитку.

Матеріал і методика дослідження. Для реалізації зазначеної мети дослідження використовували наступні методи та прийоми: аналіз, синтез, монографічний, статистичних групувань – для комплексного вивчення сучасного стану виробництва яловичини та визначення факторів, що впливають на його ефективність.

Результати досліджень та їх обговорення. Галузь скотарства є важливим джерелом формування продовольчих ресурсів і має значний експортний потенціал по м'ясу і

м'ясопродуктах. Вона впливає на рівень забезпечення населення найважливішими продуктами харчування, легкої і харчової промисловості – сировиною.

Однак вирощування великої рогатої худоби протягом багатьох років не приносить прибутку її виробникам. За попередніми даними, у 2014 р. збитковість виробництва м'яса великої рогатої худоби дещо зменшилася і становила 35,6 % проти 43,3 % рівня 2013 р.

У 2000-2014 рр. кардинально змінилася структура виробництва м'яса. Зокрема, частка яловичини та телятини зменшилася у 2,6 рази (з 45,4 % у 2000 р. до 17,5 % у 2014 р). Це та галузь, де відбулися найбільші втрати. Дана ситуація зумовлена значним скороченням поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі (на 63,7 % за 14 років), як наслідок – скорочення обсягів виробництва яловичини і телятини.

У 2014 р., як і в минулі роки, збереглася тенденція скорочення поголів'я великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств (табл. 1).

Так, поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі в усіх категоріях господарств у 2014 р. зменшилося на 13,0 % проти показника 2010 р. і на 20,1 % порівняно з показником 2013 р. і становило 1621,3 тис. голів. Різне скорочення поголів'я частково пов'язано з тим, що Державна служба статистики у 2014 р. не враховує поголів'я худоби, яке знаходиться на території тимчасово окупованої АР Крим і в зоні АТО. У 2014 р. найбільше скорочення поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі відбулося в господарствах населення, зокрема на 27,1 % порівняно з 2013 р. У сільськогосподарських підприємствах даний показник зменшився на 10,4 %. Скорочення поголів'я стало наслідком зменшення напрямів і обсягів державної підтримки скотарства та низькими закупівельними цінами на велику рогату худобу. Слід наголосити, що в 2014 р. в господарствах населення утримувалося 51,8 % поголів'я, що на 5,1 % менше, ніж у 2013 р.

Таблиця 1 – Динаміка поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі (на кінець періоду), тис. голів

Показник	I квартал	I півріччя	9 місяців	За рік
Усі категорії господарств				
2010 р.	2618,7	2727,9	2496,1	1863,2
2011 р.	2359,6	2531,9	2363,1	1843,6
2012 р.	2396,1	2595,4	2468,3	2091,6
2013 р.	2555,8	2613,2	2449,8	2025,2
2014 р.	2473,4	2499,3	2364,7	1621,3
2015 р. *	2030,8	2066,1	1932,5	1423,2
2014 р. до 2013 р., %	96,8	95,6	96,5	80,1
У тому числі: сільськогосподарські підприємства всіх форм власності				
2010 р.	1084,2	1075,9	997,2	937,3
2011 р.	982,1	987,0	955,2	926,9
2012 р.	976,4	989,2	960,0	931,3
2013 р.	975,9	960,3	909,9	872,1
2014 р.	896,3	858,6	824,7	781,0
2015 р. *	809,9	775,9	745,2	697,3
2014 р. до 2013 р., %	91,8	89,4	90,6	89,6
господарства населення				
2010 р.	1534,5	1652,0	1498,9	925,9
2011 р.	1377,5	1544,9	1407,9	916,7
2012 р.	1419,7	1606,2	1508,3	1160,3
2013 р.	1579,9	1652,9	1539,9	1153,1
2014 р.	1577,1	1640,7	1540,0	840,3
2015 р. *	1220,9	1290,2	1187,3	725,9
2014 р. до 2013 р., %	99,8	99,3	100,0	72,9

* Прогноз

Довідково: дані за 2010-2013 рр. з урахуванням тимчасово окупованої території АР Крим
Джерело: Сформовано за статистичним бюлетнем "Стан тваринництва в Україні" [7-11].

На 1 січня 2015 р. в усіх категоріях господарств утримувалось 3884,0 тис. гол. великої рогатої худоби, в т.ч. 2262,7 тис. гол. корів. Варто відмітити, що у 2014 р. п'ятірку лідерів щодо поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі в усіх категоріях господарств формували Вінницька (129,3 тис. гол.), Полтавська (127,5 тис. гол.), Черкаська (101,3 тис. гол.), Харківська (99,4 тис. гол.) та Хмельницька (90,2 тис. гол.) області.

На 1 січня 2015 р. найменшим було скорочення поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі у Полтавській (на 9,0 %), Київській – на 10,2 % і Харківській областях – на 10,5 % порівняно з 1 січнем 2014 р. Найсуттєвіше скоротилося поголів'я у Луганській – на 38,0 %, Донецькій – на 28,1 % і Волинській областях – на 24,8 %.

У I кварталі 2015 р. господарствами населення утримувалось 60,1 % загальної чисельності великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі, що на 3,7 % менше, ніж в аналогічному періоді 2014 р. Порівняно з кінцем 2014 р., поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі в усіх категоріях господарств у I кварталі 2015 р. збільшилося на 25,3 %, зокрема у господарствах населення – на 45,3 %, а сільськогосподарських підприємствах – на

3,7 %. Ріст поголів'я в I кварталі поточного року обумовлений періодом розтелів корів у цей час і утриманням молочних телят у господарствах населення.

У I півріччі 2015 р. прогнозуємо, що поголів'я великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств зменшиться на 17,3 % порівняно з відповідним періодом 2014 р. і становитиме 2066,1 тис. голів. При цьому у господарствах населення воно скоротиться на 21,4 % до 1290,2 тис. голів, а в сільськогосподарських підприємствах на 9,4 і складе 775,9 тис. голів.

Позитивною тенденцією досліджуваного періоду (2010–2014 рр.) є збільшення середньодобових приростів (на 13,9 %). Середньодобові прирости у 2014 р. коливалися від 501 г/добу

у I кварталі до 525 г/добу в кінці року. У 2014 р. середньодобові прирости за вирощування великої рогатої худоби зросли на 3,4 % порівняно з 2013 р.

Прогнозуємо у I півріччі 2015 р. незначне зменшення середньодобових приростів за вирощування великої рогатої худоби на 0,4 % проти відповідного періоду 2014 р. до 511 г/добу.

Пропозиція яловичини і телятини на внутрішньому ринку формується за рахунок вітчизняного виробництва, початкових запасів та обсягів імпорту. У 2014 р. загальна пропозиція яловичини і телятини зменшилася на 6,4 % порівняно з 2010 р. внаслідок скорочення обсягів імпорту на 64,0 % та виробництва – на 3,5 % і становила 457 тис. тонн. Зокрема, в господарствах усіх категорій вироблено 413 тис. тонн яловичини і телятини у забійній масі, що на 3,5 % менше порівняно з 2013 р.

У 2014 р. в Україні продовжилася, раніше відмічена, тенденція скорочення виробництва яловичини і телятини. Виняток становив лише 2013 р., коли виробництво зросло на 10,1 % порівняно з попереднім роком. В усіх категоріях господарств у 2014 р. вирощування великої рогатої худоби у живій масі зменшилося на 11,8 % порівняно з 2010 р. і становило 576,4 тис. тонн. При цьому реалізація на забій зменшилася на 3,5 % порівняно з показником 2010 р. Варто відмітити, що в усіх категоріях господарств процес вирізання поголів'я великої рогатої худоби триває, оскільки обсяги реалізації суттєво перевищують обсяги вирощування.

Виробництво яловичини і телятини в забійній масі у 2014 р. зменшилося на 3,5 % порівняно з 2010 р. і становило 412,7 тис. тонн. Забійний вихід яловичини і телятини становить 58,8 %. Господарства населення і надалі забезпечують 3/4 виробництва яловичини і телятини в забійній масі. Частка цих господарств у загальному обсязі виробництва коливається від 74,2 % у 2013 р. до 76,2 % у 2014 р.

Сільськогосподарські підприємства виростили в 2014 р. великої рогатої худоби в обсязі 160,6 тис. тонн (у живій масі), що на 8,0 % менше проти рівня 2010 р., а реалізували на забій 167,5 тис. тонн, або менше на 5,7 % порівняно з 2010 р. Найбільше у 2014 р. вирощено великої рогатої худоби у живій масі сільськогосподарськими підприємствами Полтавської – 21,1 тис. тонн, Черкаської – 16,8, Чернігівської – 16,3, Вінницької – 12,2 та Харківської областей – 12,0 тис. тонн. У 2014 р. найбільше реалізували на забій великої рогатої худоби у живій масі сільськогосподарські підприємства Черкаської – 18,6 тис. тонн, Полтавської – 18,1, Чернігівської – 16,6, Вінницької – 14,6 і Київської областей – 11,5 тис. тонн.

Господарства населення у 2014 р. виростили 415,8 тис. тонн великої рогатої худоби у живій масі, що на 13,2 % менше проти показника 2010 р. Водночас, ними було реалізовано на забій 534,2 тис. тонн великої рогатої худоби у живій масі, що на 2,7 % менше рівня 2010 р.

У I кварталі 2015 р. сільськогосподарські підприємства виростили великої рогатої худоби у живій масі в обсязі 38,8 тис. тонн, що на 4,4 % менше проти рівня 2014 р., а реалізували на забій 36,0 тис. тонн, або менше на 9,1 % порівняно з 2014 р.

У I півріччі 2015 р. прогнозуємо, що вирощування великої рогатої худоби в живій масі, в усіх категоріях господарств становитиме 295,3 тис. тонн. Причому господарства населення забезпечать 72,3 % обсягів вирощування, а сільськогосподарські підприємства – 27,7 %. Прогнозуємо, що реалізація на забій в усіх категоріях господарств становитиме 297,8 тис. тонн, що вказує на продовження тенденції вирізання великої рогатої худоби у господарствах населення. У сільськогосподарських підприємствах прогнозуємо, що вирощування великої рогатої худоби, в живій масі, зменшиться на 1,1 % порівняно з відповідним періодом 2014 р. і становитиме 81,7 тис. тонн, а реалізація на забій – на 7,7 % і складе 78,4 тис. тонн.

Виробництво яловичини та телятини, у забійній масі, у I півріччі 2015 р. прогнозуємо на рівні 175,3 тис. тонн. Господарства населення, у I півріччі 2015 р., за нашими прогнозами, вироблять 129,0 тис. тонн яловичини і телятини, а сільськогосподарські підприємства – 46,3 тис. тонн.

Важливо наголосити, що основною причиною стагнації галузі стала критична збитковість вирощування великої рогатої худоби на м'ясо та скорочення її поголів'я. Попит на яловичину на вітчизняному ринку досить стриманий унаслідок низької купівельної спроможності населення. Вважаємо, що стабілізуючим фактором на ринку яловичини може стати експорт. Проте кількість країн, до яких реалізовується українська яловичина, є незначною, а одним з основних ринків залишається Росія. У 2014 р. 98,1 % обсягів експорту м'яса великої рогатої худоби припадає на країни СНД, зокрема, Російську Федерацію, Білорусь, Азербайджан, Туркменістан і Молдову. До країн Азії екпортуємо 1,8 % обсягів мороженого м'яса великої рогатої худоби.

У найближчій перспективі, цілком імовірно, що яловичина буде продовжувати втрачати свою частку на ринку м'яса на користь м'яса птиці та свинини [12].

За оцінками ФАО [13], світове виробництво яловичини вже протягом 2015 р. скоротиться на декілька відсотків до 58,7 млн тонн. Зважаючи на це виробництво яловичини в Україні та її експорт є досить перспективним, за умов існування справедливих закупівельних цін та надійних ринків збуту. У рамках створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС у 2015 р. передбачено індикативну сукупну тарифну квоту для експорту яловичини з України 12 тис. т, але її виконання поки що неможливе через відсутність в Україні спеціального дозволу. Так і досі залишаються невирішеними питання ідентифікації худоби, моніторингу губчастоподібної енцефалопатії великої рогатої худоби та інших захворювань. Контролюючий орган, на який покладається вся відповідальність щодо якості та безпечності харчової продукції, ще й досі не може почати повноцінно працювати. Всі ці фактори стримують використання експортного потенціалу України та подальший розвиток ринку яловичини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Різке скорочення поголів'я великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств в цілому, і на вирощуванні, відгодівлі та нагулі, зокрема, обумовлене рядом факторів. Безумовно, найсуттєвішими з них є військові дії на Сході України, окупація АР Крим і політична ситуація. Все це підсилюється економічною незацікавленістю товаровиробників займатись вирощуванням великої рогатої худоби. З одного боку, низькі закупівельні ціни не забезпечують і просте відтворення первинних виробників, а з іншого – високі роздрібні ціни на яловичину та м'ясопродукти приносять надприбутки торгівлі, а попит на продукцію зменшується в зв'язку з низькою купівельною спроможністю кінцевих споживачів. Незважаючи на всю важливість галузі скотарства для вітчизняної економіки, її фактичний стан свідчить про кризові процеси. Йдеться не просто про скорочення поголів'я худоби: на м'ясокомбінати відправляються племінні тварини і маточне поголів'я, а й про те, що нині м'ясопереробні підприємства орієнтовані в основному на переробку імпортової сировини.

Розширення ринків збуту та збільшення обсягів експорту яловичини є важливою стратегією даного ринку, що зможе забезпечити стабільність та перспективність виробництва яловичини в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. United States Department of Agriculture. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fas.usda.gov/data>.

2. Galyean M. The future of beef production in North America. [Електронний ресурс] / M. Galyean, Ch. Ponce, J. Schutz. – Режим доступу: <https://www.animalsciencepublications.org/publications>.
3. Ринок м'яса великої рогатої худоби / [О.М. Шпичак, О.В. Боднар, Н.Г. Копитець та ін.] ; за ред. О.М. Шпичака // Поточна кон'юнктура і прогноз ринків сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні на 2014/2015 маркетинговий рік". Випуск 21. – К.: ННЦ ІАЕ, 2014. – С. 168-191.
4. Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України: моногр. / [М.В. Гладій, П.Т. Саблук, Н.Г. Копитець та ін.]; за ред. М.В. Гладія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 354 с.
5. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. та ін.] ; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.
6. Пуцентейло П.Р. Конкурентоспроможність м'ясного скотарства України: теорія і практика: моногр. / П.Р. Пуцентейло. – Тернопіль: ВПЦ "Економічна думка ТНЕУ", 2011. – 420 с.
7. Стан тваринництва в Україні за 2010 р. Стат. бюлетень. – К., 2010. – 130 с.
8. Стан тваринництва в Україні за 2011 р. Стат. бюлетень. – К., 2011. – 129 с.
9. Стан тваринництва в Україні за 2012 р. Стат. бюлетень. – К., 2012. – 129 с.
10. Стан тваринництва в Україні за 2013 р. Стат. бюлетень. – К., 2013. – 129 с.
11. Стан тваринництва в Україні за 2014 р. Стат. бюлетень. – К., 2014. – 122 с.
12. Today's Changing Meat Industry and Tomorrow's Beef Sector. [Електронний ресурс] / Bastian Ch., Bailey DV., Menkhaus D. and Glover T. – Режим доступу: https://ag.arizona.edu/arec/wemc/papers/Today_Tomorrows.html
13. Food and agriculture organization of the United Nations. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org>.

REFERENCES

1. United States Department of Agriculture. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.fas.usda.gov/data>.
2. Galyean M. The future of beef production in North America. [Elektronnyj resurs] / M. Galyean, Ch. Ponce, J. Schutz. – Rezhym dostupu: <https://www.animalsciencepublications.org/publications>.
3. Rynok m'iasa velykoi rohatoi khudoby [Market of the cattle meat] / [O.M. Shpychak, O.V. Bodnar, N.G. Kopytets' ta in.]; za red. O.M. Shpychaka // Potochna kon'iunktura i prohnoz rynkiv sil'skohospodars'koi produktsii ta prodovol'stva v Ukraini na 2014/2015 marketynhovyj rik". Vypusk 21. – K.: NNTs IAE, 2014. – S. 168-191.
4. Rozvytok m'iasoproduktovoho pidkompleksu Ukrainy: monohr. [Development of meat products subcomplex Ukraine: Monograph.] / [M.V. Gladij, P.T. Sabluk, N.G. Kopytets' ta in.]; za red. M.V. Gladia. – K.: NNTs IAE, 2012. – 354 s.
5. Ahrarnyj sektor ekonomiky Ukrainy (stan i perspektivy rozvytku) [The agrical sector of Ukraine (state and prospects)] / [Prisyazhniuk M.V., Zubets' M.V., Sabluk P.T. ta in.]; za red. M.V. Prisyazhniuka, M.V. Zubtsia, P.T. Sabluka, V.Ya. Mesel'-Veseliaka, M.M. Fedorova. – K.: NNTs IAE, 2011. – 1008 s.
6. Putsentejlo P.R. Konkurentospromozhnist' m'iasnoho skotarstva Ukrainy: teoriia i praktyka: monohr. [The competitiveness of beef cattle Ukraine: theory and practice: Monograph.] / P.R. Putsentejlo. – Ternopil': VPTs "Ekonomichna dumka TNEU", 2011. – 420 s.
7. Stan tvarynnytstva v Ukraini za 2010 r. Stat. biuletent'. [Condition of livestock in Ukraine in 2010 year. Bulletin]. – K., 2010. – 130 s.
8. Stan tvarynnytstva v Ukraini za 2011 r. Stat. biuletent'. [Condition of livestock in Ukraine in 2011 year. Bulletin]. – K., 2011. – 129 s.
9. Stan tvarynnytstva v Ukraini za 2012 r. Stat. biuletent'. [Condition of livestock in Ukraine in 2012 year. Bulletin]. – K., 2012. – 129 s.
10. Stan tvarynnytstva v Ukraini za 2013 r. Stat. biuletent'. [Condition of livestock in Ukraine in 2013 year. Bulletin]. – K., 2013. – 129 s.
11. Stan tvarynnytstva v Ukraini za 2014 r. Stat. biuletent'. [Condition of livestock in Ukraine in 2014 year. Bulletin]. – K., 2014. – 122 s.
12. Bastian Ch., Bailey DV., Menkhaus D. and Glover T. Today's Changing Meat Industry and Tomorrow's Beef Sector. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: https://ag.arizona.edu/arec/wemc/papers/Today_Tomorrows.html
13. Food and agriculture organization of the United Nations. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.fao.org>.

Рынок говядины в Украине: современное состояние и перспективы

Н.Г. Копитец

В статье проанализировано современное состояние производства говядины. Отражено динамику производства говядины в разрезе категорий хозяйств и структуру содержания поголовья крупного рогатого скота в Украине в сельскохозяйственных предприятиях и хозяйствах населения. Особое внимание уделяется рассмотрению современных тенденций функционирования рынка говядины. Выявлены проблемные аспекты экспорта говядины. Установлены основные факторы, влияющие на функционирование рынка говядины в нынешних экономических условиях страны. Обоснованы перспективы дальнейшего развития рынка говядины в Украине.

Ключевые слова: рынок, говядина, крупный рогатый скот, структура производства, спрос, экспортный потенциал.

Надійшла 13.05.2015 р.